

Anna Kot

Dekanat łukowski diecezji podlaskiej w okresie międzywojennym – zmiany administracyjne

Anna Kot

Lukovskiy's Deanery of the Podlasie diocese – administrative changes

In the article administrative changes introduced by Bishop Henryk Pshezdzyetskyy concerning Lukovskiy's Deanery of Podlasie diocese during the interwar twentieth is presented. Conditions and reasons for the implementation of these changes are considered.

Keywords: deanery, diocese, Bishop

Анна Кот

Луковський деканат Підляської дієцезії в міжвоєнний період: адміністративні зміни

У статті представлено адміністративні зміни, які запровадив єпископ Генрик Пшездзєцький стосовно Луковського деканату Підляської дієцезії у період міжвоєнного двадцятиліття. Розглянуто умови та причини здійснення цих змін.

Ключові слова: деканат, дієцезія, єпископ

Tematykę diecezji siedleckiej w dwudziestoleciu międzywojennym poruszyli: Rafał Dmowski, ks. Piotr Aleksandrowicz.

W ramach seminarium magisterskiego przygotowuję temat dotyczący dekanatu łukowskiego w okresie międzywojennym. W moim poniższym tekście chcę przedstawić wstępne ustalenia dotyczące parafii wchodzących w skład wspomnianej wyżej kościelnej jednostki administracyjnej. Celem mojego artykułu jest przedstawienie wszystkich parafii oraz ich zasięgu. Uwzględniam stan wyjściowy i zestawiam go z 1939 r. Omówię zatem zmiany dokonane przez biskupa Henryka Przeździeckiego, który przez niemal cały ten okres był ordynariuszem diecezji janowskiej (siedleckiej) czyli podlaskiej. Drugim celem mojego artykułu jest ukazanie rozwoju sieci parafialnej i uwarunkowań tego procesu.

Ramy chronologiczne poruszanego przeze mnie zagadnienia obejmują lata 1918–1939, zasięg terytorialny – jak już zaznaczono w tytule – obszar dekanatu łukowskiego.

W przygotowaniu tekstu wykorzystałam publikacje Rafała Dmowskiego¹. Sięgnęłam też do pracy księdza Piotra Aleksandrowicza². Szczegółowe materiały do opracowania tematu znalazłam w Archiwum Diecezjalnym w Siedlcach.

Dekanat łukowski wchodził w skład diecezji podlaskiej od czasu jej wskrzeszenia w 1918 r. Wcześniej, tj. od 1867 r. był on przyłączony do diecezji lubelskiej³.

Pierwsze decyzje dotyczące kształtu terytorialnego dekanatu łukowskiego we wskrzeszonej diecezji janowskiej czyli podlaskiej podjął biskup Przeździecki w pierwszym roku swojego urzędowania. Wraz z organizacją nowej sieci dekanalnej tej diecezji z dniem 9 grudnia 1918 r. został oficjalnie utworzony dekanat łukowski w nowym składzie i w granicach analogicznych do obszaru powiatu⁴. Dekanat ten tworzyło wtedy dziesięć parafii. Największą spośród nich była pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego w Łukowie, której początki wiążą się z przybyciem pijarów w 1695 r.⁵ Następne parafie znajdowały się w dużych wsiach lub miejscowościach mających rodowód miejski. I tak do dekanatu łukowskiego należały parafie: w Adamowie pod wezwaniem Podwyższenia Świętego Krzyża, która była konsekrowana przez biskupa B. Szymańskiego w 1860 r.⁶; parafia w Staninie pod wezwaniem Świętej Trójcy⁷; pod wezwaniem Dziesięciu Tysięcy Męczenników w Trzebieszowie, pod wezwaniem Marii Magdaleny w Tuchowiczu⁸, pod wezwaniem Najświętszego Serca Jezusowego w Wojcieszkowie, której początki sięgają 1737 r.⁹, pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej w Radoryżu. Murowaną świątynię w tej miejscowości wybudowano w latach 1910–1915¹⁰. Najmłodszą ze wszystkich dziesięciu parafii dekanatu łukowskiego była erygowana w Zofiborze w 1914 r. parafia pod wezwaniem Św. Zofii¹¹.

Początki istnienia kościoła wiążą się ze sprowadzeniem Dominikanów w 1864 r. Właściciele majątku, a mianowicie Franciszek Nowosielski i jego żona Zofia z Gozdzkich wzniesli dla zakonników kościół i klasztor w 1722 r. W 1854 r. świątynia w wyniku pożaru spłonęła. W skutek tego odbudowany kościół pod wezwaniem Zofii Wdowy był drewniany¹². Do tej parafii należeli wierni, którzy mieszkali w następujących majątkach i wioskach: Zofibór kościelny, Domaszewica, Wólka Domaszewska, Świdarki, Szczygły Górne; folwarki: Domaszewica, Wólka Domaszewska, Przytuliny; kolonie: Domaszewska, Domaszki, Stanisławów, Józefów, Ludwinów, Andrzejów¹³.

Zasięg geograficzny parafii dekanatu po dokonanych zmianach przez cały okres dwudziestolecia międzywojennego pokrywał się z granicą powiatu łukowskiego.

I tak bardzo rozległa parafia Przemienienia Pańskiego obejmowała swoim zasięgiem: część miasta Łuków po rzekę Krznię; wsie: Biardy, Dębowica, Dąbrówka, Gołaszyn, Gręzówka Stara, Gręzówka Nowa, Karczew, Krynka, Ławki, Nurzyna, Poważę, Role, Suleje, Świercze, Trzaskoniec, Turzerogi, Wiatraki, Wójtostwo, Wólka Świątkowa, Zimna Woda, osada leśna Kryńszczak; dwory. Pozostałe w kolejności co do wielkości parafie tj. w Tuchowiczu (w skład której wchodziły wsie: Tuchowicz, Anonin, Celiny Szlacheckie, Celiny Włościańskie, Gozd, Józefów, Zagoździe, Zastawie, Szyszki, Wólka Zastawska; kolonie: Zastawskie, Witoldów, Kokoszka, Warkocz, Kij), Trzebieszowie (Trzebieszów, Brzosowica, Celiny, Dąbowierzchy, Gołowierzchy, Jakusze, Karwów, Kurów, Leszczanka, Mikusy, Mościska, Obleniki, Rogale, Szaniawy-Poniaty, Szaniawy-Matysy, Szczepanki, Wierzejki, Wólka Konopna, Wylany, Zembry; kolonia: Trzebieszów) i Wojcieszowie (Wojcieszków, Borzec, Bystrzyca, Oczepalin, Rud, Siedliska, Szczałb, Wola Bobrowa, Wola Burzec; kolonie: Bystrzyca, Ciężkie, Helenów, Hermanów, Marjanów, Nowinki, Otylin, Władysławów, Wola Burzecka; folwarki: Burzec, Dąbrowa, Gorzelnia, Jasnosz, Zofjówka), stały się w następnych latach terenem, na którym erygowano nowe parafie.

Przechodząc do zmian w strukturze dekanatu łukowskiego należy zauważyć, że były one z jednej strony następstwem samodzielnych decyzji biskupa Przeździeckiego na terenie diecezji, którą zarządzał. Z drugiej strony korekty wynikały też ze zmian w skali ogólnopolskiej. Na terenie diecezji zmiany były związane z zapewnieniem lepszej opieki duszpasterskiej. Zmiany te skutkowały powstaniem nowych parafii, ponieważ w istniejących już była zbyt duża liczba wiernych w stosunku do duchownych. Jak też i sporą odległością od kościoła parafialnego.

Do pierwszych zmian doszło bardzo szybko. Gdyż dwa lata po wskrzeszeniu diecezji doszło do reorganizacji sieci dekanalnej i parafialnej diecezji podlaskiej, 20 listopada 1920 r. biskup Przeździecki zdecydował o przyłączeniu do dekanatu łukowskiego parafii pod wezwaniem Podwyższenia Świętego Krzyża w Łukowie, erygowana zresztą w tymże roku. Powstała w skutek rozdzielenia zasięgu parafii Przemienienia Pańskiego, a mianowicie

terenu: część miasta Łuków po rzekę Krznię; wsie: Aleksandrów, Dąbie, Dminin, Jezioro, Czerśl, Gołabki, Jadwisin, Malcanów, Ryżki, Sięciaszka I, II i III, Świdry, Zalesie, Żdżary; kolonie: Aleksandrów, kol. Rzymskie¹⁴.

Teren parafii Przemienienia Pańskiego w rok później nadal uległ podziałowi. A tym samym dekanat zwiększył liczebność o erygowaną dnia 31. 08. 1921 r. parafię pod wezwaniem Najświętszego Serca Jezusowego w Zarzeczcu. Objęła ona zasięgiem obszar: Zarzecz, Olszewnica, Kownatki, Strzyżew; folwarki: Strzyże, Wagram, Kownatki; kolonie: Ostrówek, Suchocin, Hanna¹⁵.

W roku 1924 biskup podlaski dokonał kolejnej reorganizacji struktur sieci dekanalnej. Podjął on decyzję o likwidacji dekanatu kockiego. Wpłynęło to na skład sąsiedniego – łukowskiego¹⁶, który zwiększył swój obszar o dwie kolejne parafie – pod wezwaniem Nawiedzenia NMP w Woli Gułowskiej¹⁷ i pod wezwaniem św. Stanisława BM w Serokomli¹⁸. Wcześniej należały one do zlikwidowanej jednostki dekanalnej.

Bulla Vixdum Polonie Unitas z 28 października 1925 r. przyczyniła się do dokonanych korekt w strukturze organizacyjnej Kościoła katolickiego w Polsce¹⁹. Objęły one zasięgiem wszystkie diecezje, w tym podlaską. Tym samym dekanat łukowski w następstwie ich realizacji zmniejszył swoją liczebność o jedną parafię (Ulan). Została ona włączona w skład sąsiedniego dekanatu radzyńskiego²⁰.

Jednak rok 1929 był czasem, kiedy dekanat łukowski odzyskał poprzednią liczbę parafii. Gdyż mieszkańcom wsi Jedlanka, Aleksandrówka i Chrósty w latach dwudziestych XX w. po kilkuletnich zabiegach udało się pozyskać zgodę władz diecezjalnych na budowę świątyni. W 1928 r. biskup Przeździecki erygował parafię pod wezwaniem Chrystusa Króla w Jedlance. Było to uzasadnione dużą odległością od ich dotychczasowego kościoła parafialnego w Tuchowiczu²¹.

W latach trzydziestych XX w. liczba parafii, które przynależały do dekanatu łukowskiego, uległa zwiększeniu. Ich powstawanie było następstwem budowy nowych kościołów i erygowania powstałych parafii. Było to wynikiem odłączenia tych terenów od większych parafii. W 1930 r. miało miejsce włączenie parafii pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP w Woli Ossowińskiej²².

W 1934 r. powstał na wskutek starania mieszkańców kościół filialny w Hucie Dąbrowej pod wezwaniem Znalezienia Świętego Krzyża²³. Parafię

erygowano 17.09.1934 r., a jej utworzenie było podyktowane odległością do parafii w Radoryżu²⁴.

Dwa lata przed wybuchem II wojny światowej biskup dokonał ostatniej zmiany, która dotyczyła dekanatu łukowskiego. Wtedy to przynależność zyskał kościół pełniący rolę filialnego pod wezwaniem Św. Andrzeja w Grzędówce. Parafia ta została erygowana w 1938 r. i w jej granicach znalazły się wsie: Grzędówka Stara, Grzędówka Nowa²⁵ oraz nowo powstały (bo w 1936 r.) kościół filialny w Zembrach pod wezwaniem M. B. Królowej Polski²⁶.

Z wyżej przedstawionych zmian należy zaznaczyć, że w latach 1918–1939 do dekanatu łukowskiego przyłączono 8 parafii, odłączono zaś jedną. A zatem w omawianym okresie niemal podwoiła się liczba parafii z 10 w 1918 r. do 18 w 1939 r. Dokonywane korekty przez biskupa świadczą o chęci udoskonalenia sieci dekanalnej diecezji podlaskiej. Dążył on do zapewnienia lepszej opieki duszpasterskiej, rozwoju życia religijnego wiernych. Ponadto ważnym czynnikiem reorganizacji sieci dekanalnej było zapewnienie wiernym łatwiejszego i krótszego dojazdu do świątyni parafialnej. Czego przykładem było utworzenie parafii w Woli Ossowińskiej, ze względu na odległość do Tuchowicza.

- ¹ Dmowski R. *Unitis Viribus: diecezja podlaska w II Rzeczypospolitej*. – Warszawa – Siedlce, 2013;
Dmowski R. Sieć dekanalna kościoła katolickiego na terenie diecezji podlaskiej w latach 1918-1939 // *Szkice Podlaskie*. – 2004. – № 4. – S. 117-125.
- ² Aleksandrowicz P. *Diecezja siedlecka, czyli podlaska: w 150 rocznicę erekcji 1818-1986*». *Przyczynki materiały do dziejów diecezji siedleckiej czyli podlaskiej*. – Siedlce, 1971.
- ³ Dmowski R. Sieć dekanalna kościoła katolickiego na terenie diecezji podlaskiej w latach 1918–1939 // *Szkice Podlaskie*. – 2004. – № 4. – S. 121.
- ⁴ Dmowski R. *Unitis Viribus: diecezja podlaska w II Rzeczypospolitej*. – Warszawa – Siedlce, 2013. – S. 83.
- ⁵ Majewski J. S. *Łuków miasto powiatowe w województwie lubelskim*. – Łuków, 1994. – S. 18; *Archiwum Diecezjalne Siedlce (dalej – ADS)*. – Akta dekanalne dekanatu łukowskiego (dalej – Akta...). – T. 1. – S. 8.
- ⁶ *Ibid.* – *Katalog Kościołów i Duchowieństwa Diecezji Siedleckiej (dalej – Katalog...)* na 1929 r. – S. 79.
- ⁷ *Ibid.* – P. 81.
- ⁸ *Ibid.* – S. 88-89.

- ⁹ Ibid. – S. 89.
- ¹⁰ Ibid. – Akta... – S. 14.
- ¹¹ Ibid. – S. 32.
Ibid. – Katalog... na 1929 r. – S. 91; Ibid. – Akta... – T. I. – S. 32.
- ¹² Ibid. – Katalog... na 1929 r. – S. 81.
- ¹³ Ibid. – P. 85.
- ¹⁴ Ibid. – Katalog... na 1939 r. – S. 76.
- ¹⁵ Ibid. – Katalog... na 1929r. – S. 91.
- ¹⁶ Dmowski R. Unitis Viribus: diecezja podlaska w II Rzeczypospolitej. – S. 86-87.
- ¹⁷ ADS. – Katalog... na 1929 r. – S. 80.
- ¹⁸ Ibid. – P. 87.
- ¹⁹ Dmowski R. Unitis Viribus: diecezja podlaska w II Rzeczypospolitej. – S. 87.
- ²⁰ ADS. – Akta... – P. 26.
- ²¹ Ibid. – Katalog... na 1929 r. – S. 82.
- ²² Ibid. – Katalog... na 1939 r. – S. 78.
- ²³ Ibid. – Katalog... na 1929 r. – S. 76.
- ²⁴ Dmowski R. Unitis Viribus: diecezja podlaska w II Rzeczypospolitej. – P. 394.
- ²⁵ Ibid.
- ²⁶ Ibid. – S. 79.